

Nu eram familiarizat nici măcar parțial cu exegezele din jurul romanului „Ana Karenina”, până nu m-am confruntat cu excelenta carte scrisă de Gary Saul Merson, „Anna Karenina in our time”.

Citisem, nu demult, romanul cu o atenție moderată și cred că am văzut pe vremuri o ecranizare rusească. Blockbusterul cu Greta Garbo mi-a scăpat, din fericire. Însă nu am rămas pentru o clipă în minte cu o imagine luminoasă a Annei. Nu era în discuție doar ce credeam eu din afară despre personaj, ci și ce credeam eu despre ce credea Tolstoi. Adică, îmi apărea destul de sigur, de fapt, neîndoielnic, că Tolstoi a creat o remarcabilă, dar profund tarată figură feminină, și nu o eroină romantică adorabilă, sacrificată pe altarul convențiilor sociale.

Fără să intru în arcanele și subtilitățile textului, așa cum face, de pildă, Morson, fără să știu suficiente despre Tolstoi, cel din perioada în care a scris romanul, gândeam că textul este destul de transparent, cel puțin în ceea ce o privește pe Anna. Adulterul, opiomania, părăsirea copiilor și a căminului, sinuciderea, răzbunarea șamd., reprezentau câteva indicii relevante pentru direcția imprimată de autor personajului, chiar și la o lectură superficială.

Stupefiat, am descoperit, însă, că mă înșel. Conform lui Morson, aproape toți slaviștii americani, mulți critici ruși, altfel foarte serioși, și critici inteligenți de aiurea, citesc entuziasmați un roman plin de înțelegere și compasiune față de Anna. Adică, îi aplică autorului și cărții o grilă de interpretare exclusiv romantică .

O mostră elocventă o oferă Harold Bloom: „Anna, plină de viață și atrăgătoare din toate punctele de vedere, este cineva de care majoritatea cititorilor se îndrăgostește, iar Tolstoi, în mod evident, o iubește aproape obsesiv. Nu ar fi spus că el a fost Anna, dar i se aseamănă

mult mai mult decât Levin, fără să-i mai punem la socoteală pe Vronsky și pe Kitty.”

O alta ne este dată de criticul „conservator” Allan Bloom: „Anna este o creatură încântătoare. De la bun început, este greu să nu te îndrăgostești de ea...Este o soție bună și, mai presus de toate, o mamă foarte dedicată.”

Meritul cărții lui Morson este, printre altele, că demolează, în opinia mea, fără echivoc astfel de interpretări, mergând cu strictețe între granițele textului, marcând apăsător gândurile lui Tolstoi, spre deosebire de cele ale Annei, și restuarând astfel intenția orginară a autorului.

Neatenția față de cei apropiați (practic, căderea decisivă pentru Tolstoi), minciunile, narcisismul, bovarismul, răutățile și artificialitatea Annei Karenina completează, pe lângă păcatele mai evidente, un portret inconfundabil funest al personajului.

Morson argumentează că această teză se bazează pe interpretarea foarte fidelă față de roman și pe opiniile mai explicite ale lui Tolstoi: „Pentru ca o operă de artă să fie bună, trebuie să iubești ideea principală, așa cum în Anna Karenina eu iubesc ideea de familie.”

Cu altă ocazie, scriitorul a primit o recenzie a romanului aparținându-i criticului rus M.S. Gromeka. În opinia acestuia, romanul demonstra că legile naturii umane nu pot încălca și nici remodelate pe baza unei filosofii abstracte. Mai mult, viziunea modernă a „libertății” în iubire primea o lovitură fatală prin acest roman, în care dragostea conjugală era văzută drept singura viabilă și benefică pentru copii. „A explicat ceea ce eu inconștient am încercat să spun acolo. Este cel mai frumos articol. Mă încântă. În sfârșit, „Anna Karenina” a fost elucidat”, a comentat Tolstoi.

Ar mai fi de făcut cel puțin un comentariu pe baza acestei unanimități interpretative eronate. Pentru că spune ceva semnificativ despre nivelul intelectual în care ne aflăm, dacă nu mai reușim să discernem sensul unei cărți, ba mai mult să o înțelegem exact pe dos.

Iar explicația pentru această stare de fapt nu este nicidecum una predominant intelectuală, deși este și asta, ci are legătură cu o corupere de adâncime a imaginației noastre morale. După cum sugerează și Morson, o parte din responsabilitate aparține ideologiei romantice. Uităm, de pildă, că „iubirea romantică” este doar cel mai de succes produs al acestei ideologii, atottriumfătoare în modernitate, și nicidecum singura sau suprema formă de iubire. Amețiți încă din copilărie de

halucinogenele amorului romantic, devenim incapabili de a mai vedea sau citi altceva. Și suntem pregătiți să jertfim orice standard și orice persoană de dragul unei iluzii. Cam cum face și Anna...

La un nivel mai adânc, exilarea judecăților etice din artă, parte din tendința mai generală de a suspenda sau de a nega orice morală tradițională, poartă responsabilitatea pentru degradingolada și uscăciunea artistică în care băltim de mai bine de un secol. Criticii nu se mai folosesc de referințele universale, derivate dintr-o idee comună despre om, legile naturale care îl guvernează și scopul vieții umane, ci rămân fixați în propriile iluzii romantice și moderne, pe care le proiectează asupra textelor, sau în comentarii despre originalitate, văzută acum drept unic criteriu legitimator. Arta se eliberează complet și devine neinteligibilă. Bineînțeles că prezența moralei în artă nu este o chestiune arbitrară, de gust sau subiectivă și nici măcar un moft tradițional. Morala dă seama de adevărul operei artistice, de conformitatea cu legea și ordinea naturală căreia trebuie să i se supună omul dacă este să-și împlinească scopul. Și din acest motiv spunem uneori despre varii personaje și creații literare că sunt inautentice. Drept urmare, negarea moralei este sinonimă cu o estropiere artistică. „Virtuțile sunt rădăcina, iar artele ramurile”, spunea un comentator confucianist.

Lectorii moderni ai Annei Karenina aplică, în unele cazuri deliberat, o hermeneutică gnostică, care inversează sensul conceptelor și ideilor. Nu ratăm astfel un dialog, ci o întreagă lume pe care o croim după capriciile și dorințele noastre. În felul acesta, ne asigurăm că în cazul foarte puțin probabil în care mai citim capodopere, ele ne rămân complet străine...